

- заций / Д. В. Сочивко, Т. А. Симакова // Прикладная юридическая психология. — 2015. — № 2.
9. Фрейдджер Р., Фэйдимен Дж. Теории личности и личностный рост / Р. Фрейдджер, Дж. Фэйдимен. — М., 2004.

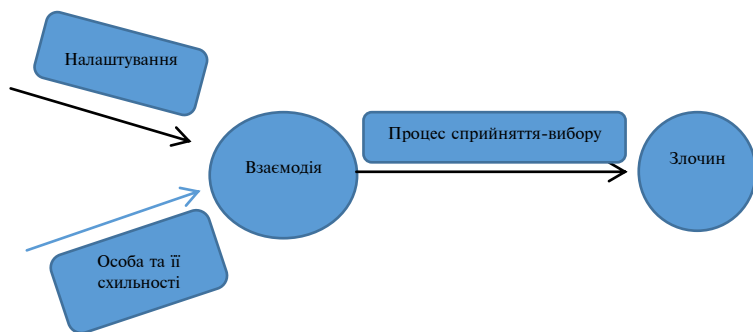
Дика Євгенія Олександрівна

Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики

**ДОПУСТИМІСТЬ ТА ПРИЙНЯТНІСТЬ
ЯК УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРИМІНОГЕННОГО
«СЕТІНГУ» ОСОБИСТОСТІ**

Уявімо на хвилинку, що деякий час законів не існує, не існує будь-якого виду відповідальності, а отже є можливість виконати будь-яку аморальну дію. Де саме визначиться межа моральності та аморальності? Відповідь на це питання могли б дати пересічні громадяни, яких запитати наступне: «Уявіть, що не існує відповідальності, та Вас не покарають за будь-які дії, що б заборонене раніше законом Ви зробили би в першу чергу?» Хтось відповість, що нічого не робив і залишив би все як є, хтось почав би заробляти на продажу наркотичних засобів, хтось побив би сусіда за нанесену образу, а хтось вбив би коханця чи коханку своєї дружини/чоловіка. Все це відповідає межам прийнятності або допустимості для кожної особи або так званого налаштування особи, яким визначається межа його аморальності. Звідси, зрозуміло, що закони — звід моральних правил та інструкцій, переходячи межу яких, особа вдається до аморальних дій. Прийнятність або допустимість уявних протизаконних дій — і є криміногенними налаштуваннями особи. Вони накопичуються в залежності від оточуючого середовища, в якому людина росте або розвивається, подій, які траплялися з нею, життєвого досвіду, взаємовідносин, соціального статусу, виховання, моральної догми і таке інше. А отже чи є закон моральним фільтром протизаконних дій? Для когось так, а для когось і ні. Бо на шляху до злочину, першим ключовим елементом є мотив, якщо пропустити його через моральний фільтр, хтось прийме рішення, що злочин, не єдиний вихід із ситуації, а хтось вирішить, що це єдиний альтернативний спосіб досягнення мети.

В своїй науковій праці «Ситуаційна теорія дій», П.О. Вікстрюм намагається пояснити чому злочини взагалі трапляються та наводить просту схему:

З цієї схеми виходить, що особа та її криміногенні налаштування з'єднуються в одній точці так званої перцепції, а інакше кажучи взаємодії, яка веде до процесу сприйняття-вибору, де під впливом зовнішніх обставин здійснюється злочин [1, с. 77]. Ми пропонуємо вважати цими обставинами криміногенну ситуацію, яка є контекстом механізму злочину, та яка виступає зовнішньою оболонкою процесу сприйняття-вибору. Якщо злочин — це конкретний кейс для досягнення мети, то криміногенна ситуація контекст цього кейсу. Саме під дією ситуації тобто в конкретному та унікальному контексті вмотивована на злочин особа вчинить або не вчинить злочин. Невчинення, в свою чергу буде залежати від самоконтролю та стримування, на які також можуть впливати обставини ситуації (наприклад, присутність поліцейських, сторожових собак або камер відеоспостереження) створювати занепокоєння або страх перед наслідками. А отже ситуація може бути криміногенною, але не завжди призводити до злочину як кінцевої мети. Важливо лише звернути увагу на те, що якщо моральні норми знаходяться в протиріччі з правилами поведінки, викладеними в законі, то тоді високий рівень стримування є криміногенним (наприклад, як це може мати місце в деяких умовах гангстерської тюрми).

Якщо вмотивована особа, яка є обов'язковою складовою будь-якої криміногенної ситуації, опиняється в цій ситуації, чи є сенс називати цю особу криміногенною особистістю, та яку місткість «криміногенності» вона в собі несе? На питання щодо криміногенної особистості намагається відповісти О.М. Костенко, який розглядає це питання з точки зору концепту соціального натуралі-

зму, в якій особа – триєдине створіння, яке поєднує в собі фізичний, біологічний та соціальний початок. А отже криміногенний характер особі надає прояв відповідних властивостей соціальної особистості [2, с. 24-25]. Отже, його внутрішнє переконання, воля та зважена ним допустимість злочину саме для нього саме в цій ситуації, де рішення вчинити злочин є єдиним альтернативним шляхом, для досягнення мети, будуть складати особу як криміногенну особистість. А отже, відповідно до нашої схеми, ще некриміногенна, але вже вмотивована особа, як суб'єкт, при взаємодії з соціальними налаштуваннями, врешті решт прийде до так званої «гарячої точки» та процесу сприйняття-вибору і саме в ній вона буде найбільш криміногенною за своїми суб'єктивно-об'єктивними ознаками. Ситуація буде лише впливати на процес сприйняття-вибору криміногенною особистістю. Тому, в зв'язку з цим є ще одна потреба у розмежуванні «криміногенної особистості» від «особи злочинця». «Криміногенна особистість» – людина, яка має таку властивість та є потенційно небезпечною для системи правопорядку. Така особистість має потенціал для вчинення злочину, знаходячись в «гарячій точці» механізму злочину, але ще не здійснила протиправного діяння. В свою чергу, «особа злочинця» – та персону, яка вже має такий статус та пройшла всі етапи механізму, починаючи від чіткого прийняття рішення про злочин та закінчуючи післязлочинною поведінкою.

Отже, коли людина набуває схильності до злочину, тоді й набуває ознак криміногенності, як соціальних ознак, які складають так званий «сеттінг». А отже саме природна персональна мораль та здатність здійснювати самоконтроль є основними індивідуальними характеристиками, які впливають на схильність людини. Отже, психосоціальні процеси морального виховання і когнітивного виховання є центральним інтересом до пояснення чому люди розвивають специфічні схильності до злочинності (тенденції бачити і вибирати конкретні злочини в якості альтернативних дій) [1, с. 82-83].

Відповідно до цього, закон – один з обов'язкових елементів формування морального та когнітивного самоконтролю, але допустимість та прийнятність його перетину в тій чи іншій мірі, для кожної людини особисто, породжує криміногенний «сеттінг» можливого майбутнього механізму злочину. А оскільки допустимість та прийнятність є оціночними поняттями та розвиваються на ґрунті соціальної природи особистості, майже кожний другий буде мати в арсеналі соціальної характеристики своєї особистості в більший або менший мірі криміногенні налаштування. Потенційно небезпечним стане лише той, для якого злочин є прийнятним, допустимим, але саме головне єдиним шляхом досягнення мети.

Список використаної літератури:

1. Per-Olof H. Wikström. Why crime happens: A situational action theory. Analytical Sociology: Actions and Networks, First Edition. Edited by Gianluca Manzo, John Wiley & Sons, Ltd. Published 2014 by John Wiley & Sons, Ltd., p. 448.
2. Костенко А. Н. Криминогенная личность (к вопросу о понятии) / А.Н. Костенко // Актуальные проблемы криминологии и криминальной психологии: Сб. науч. Статей / Под ред. М.Ф. Орзиха, В.Н. Дремина. — Б-ка журн. «Юридичний вісник». — Фенікс, 2007. — 360 с.

Прижбило Олександр Віталійович

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри криминології та кримінально-виконавчого права

РОЛЬ КОНКРЕТНОЇ ЖИТТЄВОЇ СИТУАЦІЇ В МЕХАНІЗМІ ІМПУЛЬСИВНОГО ЗЛОЧИНУ

При аналізі механізму імпульсивного злочину не можна розглядати поведінку злочинця окремо від конкретної життєвої ситуації, в якій розгортається подія. Це є неправильним, так як особа та її поведінка не може розглядатись у відриві від подій мікросередовища. Більше того, у всіх імпульсивних злочинах ситуація не є нейтральною і більшою мірою впливає на генезис злочинної поведінки.

О.М. Джу́жа вбачає проблемним те, що «у кожному третьому випадку у спонтанних групах кримінальна ситуація відзначалася швидкоплинністю, що потребує екстрених профілактичних заходів, уміння розрядити ситуацію» [4].

Ситуація імпульсивного злочину передбачає наявність потерпілого, як одного з обов'язкових її елементів. Будь-яка поведінка потерпілого (активна, провокативна, нейтральна) розглядаються нами як фактор, що сприяє злочину. У поєднанні з іншими елементами ситуації потерпілий, взаємодіючи зі злочинцем, формує бажання у нього вчинити злочин... Діючи як активний елемент ситуації, потерпілий своєю поведінкою може призвести злочинця у стан сильного афекту, страху, ненависті, люті з сильними психомоторними реакціями, які раптові, а інколи і навіть небажані для злочинця» [4].

Ситуацію імпульсивного злочину можна з упевненістю назвати екстремальною для людини. При аналізі механізму злочину в екстремальній ситуації істотно виявлення його конкретного приводу, тобто зовнішніх обставин, що призводять в дію